

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія:
Філологічні науки

Випуск 154

м. Кропивницький
Видавець Лисенко В.Ф.
2017

Наукові записки. - Випуск 154. - Серія:
Н34 Філологічні науки – Кропивницький:
Видавець Лисенко В.Ф., 2017.– 830 с.
ISBN 978-617-7197-66-8

До Наукових записок увійшли статті, присвячені дослідженню актуальних питань лексичної семантики, ономастики, термінознавства, граматики, фонетики, теорії та практики перекладу на матеріалі слов'янських, германських і романських мов у світлі сучасних когнітивно-комунікативних, соціолінгвістичних, літературознавчих методологій.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, аспірантів та здобувачів наукового ступеня і студентів факультетів іноземних мов.

ББК 81.2(3)

Рецензенти:

Бялик В.Д., доктор філологічних наук, професор (м.Чернівці);
Княк Т.Р., доктор філологічних наук, професор (м.Київ);
Черноватий Л.М., доктор педагогічних наук, професор (м. Харків).

Іноземні рецензенти:

Ріхард Йозеф Бруннер, доктор філософії **habil**, професор (Ульм, Німеччина);
Артур Творек, доктор філософії **habil**, професор (Вроцлав, Польща).

РЕДКОЛЕГІЯ:

- 1. Семенюк Олег** – доктор філологічних наук, професор, ректор Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (головний редактор).
- 2. Клочек Григорій** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури КДПУ імені Володимира Винниченка (заступник головного редактора).
- 3. Гурбанська Антоніна** – доктор філологічних наук, професор, директор Інституту журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв.
- 4. Іліаді Олександр** – доктор філологічних наук, професор кафедри методик дошкільної та початкової освіти КДПУ імені Володимира Винниченка.
- 5. Ковтюх Світлана** – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови КДПУ імені Володимира Винниченка.
- 6. Лучик Василь** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри загального і слов'янського мовознавства Національного університету “Києво-Могилянська академія”.
- 7. Манакін Володимир** – доктор філологічних наук, професор, декан факультету журналістики Запорізького національного університету.
- 8. Михида Сергій** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри зарубіжної літератури та компаративістики, проректор з наукової роботи КДПУ імені Володимира Винниченка.
- 9. Міщенко Алла** – доктор філологічних наук, доцент кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики КДПУ імені Володимира Винниченка.
- 10. Ожоган Василь** – доктор філологічних наук, професор, віце-президент з науково-педагогічної (навчальної) роботи Національного університету “Києво-Могилянська академія”.
- 11. Панченко Володимир** – доктор філологічних наук, професор.
- 12. Парашук Валентина** – кандидат філологічних наук, професор кафедри германської філології КДПУ імені Володимира Винниченка.
- 13. Перзеке Андрій** – доктор філологічних наук, професор центру інноваційних освітніх технологій Псковського обласного інституту підвищення кваліфікації працівників освіти (Росія).
- 14. Поляруш Олег** – кандидат філологічних наук, професор.
- 15. Руснак Ірина** – доктор філологічних наук, професор, проректор з наукової роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.
- 16. Білоус Олександр** – кандидат філологічних наук, професор, декан факультету іноземних мов КДПУ імені Володимира Винниченка (відповідальний за випуск).

Друкується за ухвалою вченої ради Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
(протокол № 8 від 27.02.2017 року).

Статті подано в авторській редакції

УДК81'373.611=112.2

РОЛЬ СКЛАДНИХ ДІЄСЛІВ У ФОРМУВАННІ ЗВ'ЯЗНОСТІ ТЕКСТУ

Наталія ДЕРКЕВИЧ (Тернопіль, Україна)

У статті розглянуто способи творення складних дієслів, простежено їх функції для смислової, структурної та комунікативної цілісності тексту. Здійснено характеристику лексико-граматичних та синтаксичних засобів, які забезпечують формування складних дієслів і, відповідно, створюють зв'язність тексту.

Ключові слова: дієслово, твірна основа, словоскладання, префіксація, суфіксація, деривація, словотворчі моделі.

В статье рассмотрены способы образования сложных глаголов, прослежены их функции для смысловой, структурной и коммуникативной целостности текста. Дана характеристика лексико-грамматических и синтаксических средств, которые обеспечивают формирование сложных глаголов и, соответственно, создают связность текста.

Ключевые слова: глагол, базовая основа, словосложение, префиксация, суффиксация, деривация, словообразовательные модели.

The article analyzes the ways of creating compound verbs and traces their functions to semantic, structural and communicative integrity of the text. The article also describes lexico-grammatical and syntactic tools that ensure the formation of complex verbs and accordingly provide coherence in text.

Key words: verb, word building stem, word composition, prefixation, suffixation, derivation, word formation patterns.

Звернення до текстової проблематики є закономірним явищем і базується на зв'язку та взаємодії мовних одиниць у процесі їх функціонування. Результатом такої взаємодії є те, що у визначенні змісту мовних одиниць одного рівня, слід звертатися до одиниць вищого рівня – тексту, як зазначає А. І. Новиков [5, с. 7], тому що спілкування відбувається не за допомогою окремих речень, а тексту, який є різновидом висловлювання і головним мовним елементом комунікації [1, с. 68]. «Текст є мовним комплексом, який утворений за правилами граматики, і який створює змістовно завершену, кінцеву, інтегровану, упорядковану послідовність речень, що забезпечують лінійне розгортання теми» [4, с. 5]. У теорії тексту вивчаються речення, перш за все їх зв'язки з іншими реченнями як частинами цілого тексту. Л. Бархударов вважає, що текст, будучи одиницею мови, є тим загальним, що лежить в основі окремих конкретних текстів, тобто схеми побудови тексту, тому завдання лінгвістики тексту він визначає як виявлення та встановлення цих схем, або правил текстоутворення [2, с. 17].

Метою статті є простежити функцію складних, новоутворених дієслів у зв'язності тексту.

У зв'язності тексту істотну роль відіграє словотворення, яке є одним із засобів формальної видозміни вихідного слова і, як стверджує Е. Кубрякова, «виникнення системи словотвору зі всіма її засобами та моделями чітко пов'язано із потребою у нових позначеннях, нових лексемах; одним із основних завдань словотвору є поповнення наявного словникового складу мови, необхідність узгодити форму та зміст вторинних одиниць номінації з їх майбутніми синтаксичними ролями, а також з їх функціями щодо всього тексту, його раціональною організацією» [3, с. 179]. Похідне слово, поряд з іншими мовними одиницями, виступає у ролі необхідного лексичного наповнення тексту, а текст є «резервуаром» наповнення похідними одиницями, джерелом породження їхньої семантики, тобто існує двобічний зв'язок між змістом похідного слова і загальним розумінням тексту. Розглянемо способи творення дієслів і одночасно функції цих складних дієслів для зв'язності тексту.

Словоскладання. Дієслово + дієслово. Більшість утворених за цією моделлю дієслів живаються лише в інфінітиві (приклад 2) або у формі дієприкметника II (приклад 1):

1) *Gertrud und ich hatten uns auf der Skihütte kennengelernt, und als die anderen am Ende der Ferien zurückfahren, blieb sie noch, bis ich aus dem Krankenhaus entlassen wurde und sie mich mitnehmen konnte* [12, с. 164].

2) *Man muss sich entwickeln. Man darf nicht stehen bleiben. Vierzig ist kein Alter* [7, с. 222].

Іменник + дієслово. Перша частина утвореного за даною моделлю дієслова може бути відокремлюваною (приклади 3 та 4), невідокремлюваною або частково відокремлюваною (яка в головному реченні не відокремлюється (як у невідокремлюваних дієсловах) або коли

дієприкметниковий префікс *ge-* чи інфінітивна частка *zu* стоять всередині слова (як у відокремлюваних дієсловах)).

3) *Hanna gab so bereitwillig zu, daran teilgenommen zu haben, nicht als einzige, aber wie die anderen und mit ihnen, dass der Vorsitzende Richter meinte, in sie dringen zu müssen* [12, с. 106].

4) *Vielleicht hätte ich die Quittung zurückgeben, das versiegelte Paket, die Zeichenrollen zurückverlangen, heimkehren sollen* [6, с. 99].

Прикметник + дієслово. Утворені за цією моделлю дієслова є, як правило, відокремлюваними (приклад 6), проте існує декілька дієслів, у яких перший компонент може бути невідокремлюваним (приклад 5):

5) *Sie nahm ihren geringen Verstand zusammen, um seine Sätze richtig zu ergänzen und hütete sich zu weinen. Stundenlang liebte er sie* [7, с. 528-529].

6) *Sag' ich, von der Buchbranche, no da schlagen sie mich kaputt und stehlen dem kaputten Fischerle das Geld aus der Tasch'n* [7, с. 294].

Словоскладання з обставинними незмінними частинами мови

Ця модель є панівною у дієслівному словоскладанні. Особливо поширеними є поєднання дієслова із займенниковими прислівниками *da(r)-, her-, hin-*.

7) *Die anderen müssen dableiben* [7, с. 476].

8) *Sie ist da, irgendwo hinter einem, und man könnte hinfahren und sich ihrer versichern* [12, с. 83].

9) *Wenn ich später wieder herkomme, um nach dem Dummkopf zu sehen, werde ich mir höflichst erlauben, Sie in Ihrem Milchgeschäft zu besuchen* [7, с. 637].

Деривація – тип словотвору, до якого належать префіксація, напівпрефіксація, суфіксація і вербалізація.

Префіксація: Префікс *be-* може радикально змінювати значення кореневого дієслова (приклад 10), також може не впливати на зміст кореневого дієслова, а лише його транзитивувати (приклад 11):

10) *«Ich fürchte, es ist nur die Unmöglichkeit, mich zu besitzen, die Ihnen diesen Wunsch so reizend macht».* – *Er zog seine Hand aus der ihrigen, indem er sie mit einem starren, unwilligen Blick ansah* [8, с. 82].

11) *Meine Yorickfrage wurde wochenlang überhaupt nicht oder nur ausweichend, endlich jedoch durch die Währungsreform beantwortet* [9, с. 218].

Префікс *ent-* із приватним значенням вказує на усунення предмету, вираженого іменником (приклад 12), а також дію, що вказує на віддалення від вихідної точки (приклади 13 та 14). Крім того, дієслова *entstehen* та *entspringen* мають інхотативне значення.

12) *Als auch ich schlecht gelaunt reagierte, wir in Streit gerieten und Hanna mich wie Luft behandelte, kam wieder die Angst, sie zu verlieren, und ich erniedrigte und entschuldigte mich, bis sie mich zu sich nahm* [12, с. 71].

13) *Als er sich der Schenke näherte, vor welcher das ganze Dorf versammelt war, entstand auf einmal ein Geschrei* [8, с. 76].

14) *Welchem Zoo entsprungen, welche Nahrung suchend, wonach häufig?* [9, с. 38].

Префікс *er-*. Відіменникове похідне дієслово із префіксом *er-* виражає завершену дію (приклад 15), а відприкметниковий дериват із фактивним значенням вказує на зміну стану (приклад 16).

15) *Man erblickte von fern einen Trupp bewaffneter Männer, und ein jeder rief, dass man den Täter herbeiführe* [8, с. 76].

16) *Die Heiterkeit erneuerte sich. Der Junge war nicht auf den Mund gefallen* [10, с. 33].

Префікс *ver-*. Одним із значень префікса *ver-* є протилежна до кореневого дієслова дія, що й спостерігаємо у прикладі (17), а також значення витрати часу (18).

17) *Aber es tat bei mir nicht die Wirkung; ich verachtete den Menschen, der so denken und sich so betragen konnte* [8, с. 49].

18) *Er hatte die letzten Reste von Zartgefühl verschlafen* [6, с. 211].

Для префікса *zer-* характерна чітка семантика – знищення, руйнація. Цю функцію спостерігаємо у наведених прикладах.

19) *Stattdessen aber wurde Fuggièro auf einer improvisierten Bahre mit großem Gefolge vom Strande getragen, um schon am nächsten Morgen wieder, unter dem Scheine der Unabsichtlichkeit, anderen Kindern die Sandbauten zu **zerstören*** [10, с. 17].

20) *Aber des Professors Vaterherz ist ganz **zerrissen** von ihr und von den beschämenden Schrecken der recht- und heillosen Leidenschaft* [10, с. 124].

Префікс ge- трапляється у дієсловах, які без нього не вживаються (приклад 21), а також у дієсловах, основа яких зазнала ідіоматизації (приклад 22):

21) *An den blassen, aufgeregten Gesichtern seiner Freunde sah er, dass ihre Gedanken wahrlich nicht bei den Karten weilten und dass es wohl nur ein herrischer Befehl der willensstarken alten Dame gewesen war, der sie gezwungen hatte, ihre gewohnheitsmäßige abendliche Zerstreuung aufzunehmen, als **sei** nicht das geringste **geschehen*** [11, с. 11].

22) *Mit Hilfe der Leiter verteilte er die Bände, wohin sie **gehörten*** [7, с. 74].

Префікс emp- є малопродуктивним і зустрічається лише у трьох дієсловах – *empfinden, empfangen, empfehlen*.

23) *Sie haben recht, ohne das dumme Geschichtchen mit dem Keuchhusten hätte ich es wohl nicht so **empfundem**; ich war gereizt, ich wollte es vielleicht **empfinden** und gri□ halb unbewußt ein bereitliegendes geistiges Motiv auf, um die **Empfindung** damit wenn nicht zu erzeugen, so doch zu legitimieren und zu verstärken* [10, с. 15-16].

24) *Wenn man zwei gleichwertige Autoren beurteilen soll – da soll man den weniger bekannten wählen. Man braucht ja nicht den zu **empfehlen**, der bereits in den Schaufenstern der Buchhandlungen liegt* [7, с. 11].

Префікс miss-. У наведених прикладах префікс *miss-* виражає антонімічне щодо твірної основи дієслова значення.

25) *In diesem Haus, Herr Direktor, ist nicht ein einziges Mal der Wunsch eines Gastes, ungestört zu bleiben, **missachtet** worden* [6, с. 35].

26) *«Mit dem Arzt hab ich nix zu tun», **misstraute** mir Lankes* [9, с. 258].

Префікс voll-. У прикладі (27) префікс *voll-* змінює значення кореневого дієслова, а у прикладі (28) – надає дієслову підсилюючого значення.

27) *Sie war bei ihm, das war alles, was er in solchen Fällen begriff; was vorher lag, verschlang der Abgrund der Vergangenheit mit rasender Eile, kaum dass es **sich vollzogen hatte*** [11, с. 34].

28) *Damals in Wien war erst ein Teil davon bekannt, und was ich von ihm lernte, war das Schwerste: dass man ein Werk auf Jahrzehnte hin unternehmen kann, ohne zu wissen, ob es **sich vollenden lässt*** [7, с. 21].

Напівпрефіксація: Напівпрефікс durch-. У прикладі (29) спостерігаємо підсилююче значення напівпрефікса *durch-*, а у прикладі (30) напівпрефікс *durch-* виконує перехідну функцію щодо неперехідного дієслова.

29) *Dann wandte er sich um und **durchquerte** die Schloßhöfe der Burg* [11, с. 24].

30) *«Eben», sagte er, «habe ich mir vorgestellt, dass ich **durchfahre**, die Baubuden wegrasiere und über die kahle Rampe hinweg wie von einer Schanze herunter ins Wasser springe mit dem Auto...»* [6, с. 212].

Напівпрефікс um- може виражати дію, яка відбувається навколо предмета (приклад 31), а також рух (приклад 32).

31) *Ich setzte mich, schob die Beine zwischen die Säulchen der Balustrade, beugte mich vor und blickte an einer Säule, die ich mit dem rechten Arm **umklammert** hielt* [9, с. 48].

32) *Was tat also der feine Mann, sogenannter Gelehrter und Bibliothekar, in Wirklichkeit nicht einmal Buchbranche, der nur frei **herumlief**, weil er keinen Buckel hatte, was tat er?* [7, с. 329].

Напівпрефікс über- виражає просторове поширення процесу над предметом. Цю функцію й спостерігаємо у наведених прикладах.

33) *Ich hörte die Säge im Hof und die lauten Rufe der Handwerker, die an ihr arbeiteten und sie **übertönten*** [12, с. 34]

34) *Dabei fühlten wir uns mit dem Grand Hôtel nicht einmal **überworfen*** [10, с. 14]

Напівпрефікс unter- у прикладі (35) надає кореневому дієслову переносне значення, а у прикладі (36) виражає процес «під чимось».

35) *Der Student hob den Blick von der schattengereiften Erde – «Wenn nur die Glocken endlich schlagen wollten und die Totenstille unterbrechen»* [11, с. 30].

36) *...er rauchte, unterschrieb, blickte selten einmal in eine Zeichnung, nahm Punkt halb zehn Mantel und Hut, sagte: «Bis morgen dann» und verschwand* [6, с. 9].

Напівпрефікс wider- має єдине чітке значення – «всупереч», що й спостерігаємо у наведених прикладах.

37) *Wo sie meinte, ihr geschehe Unrecht, widersprach sie, und sie gab zu, was ihres Erachtens zu Recht behauptet und vorgeworfen wurde* [12, с. 105].

38) *...mit offenen Augen, die damals himmelblau waren und den hellen Tag widerstrahlten – fast in derselben Sekunde fühlte er sich ergriffen und gebunden...* [10, с. 87-88].

Напівпрефікс ab- У прикладі (39) напівпрефікс *ab-* виконує підсилюючу функцію, а у прикладі (40) виражає віддалення від певної точки.

39) *Ende Februar achtundvierzig – der Karneval hatte mich abmagern lassen...* [9, с. 216].

40) *Das sagt Bebra, der in direkter Linie vom Prinzen Eugen abstammt* [9, с. 54].

Напівпрефікс aus- Одним із значень напівпрефікса *aus-* є рух «у різні сторони», що й спостерігаємо у прикладі (41), а у прикладі (42) він вносить підсилююче значення.

41) *...er blinzelte hinter dem Ball her, konnte ihn nicht entdecken, hörte das Ah aus der Zuschauermenge, ein großes Ah, das sich wie eine Wolke ausbreitete* [6, с. 43].

42) *...er ist in einem glücklichen Liebestaumel und wenn er die prachtvollen Hüften ausprobieren darf* [7, с. 171].

Напівпрефікс an- у прикладі (43) виражає спрямування на додаток, а у прикладі (44) – початок дії.

43) *Er hatte es satt, sich anlächeln zu lassen, dieser Geschäftsfreund verhöhnte ihn oder er war verrückt* [7, с. 385].

44) *Klingelnd führen wir an und ließen uns von der Gegenbahn die Sicht versperren* [9, с. 125].

Напівпрефікс auf- може виражати рух «вгору» (приклад 45), а також може носити результативний характер (приклад 46):

45) *Es war keinem entgangen, dass Therese die Tasche inzwischen aufgehoben hatte* [7, с. 407].

46) *Für später brauchen S' auch keine Sorgen haben. Ich räum' hier schon auf* [11, с. 89].

Напівпрефікс ein- у наведених прикладах виражає рух «усередину».

47) *Bevor sie eintrat, klopfte sie an die offene Tür* [7, с. 126].

48) *Der breite kahle Mann liess Wodka kommen und in die leeren Kaffeetassen eingießen* [9, с. 12].

Напівпрефікс zu- виражає значення наближення:

49) *«Willst du mir nicht eine Minute richtig zuhören, Taddäus? – Ich bin hergekommen, um dich zu warnen»* [11, с. 85].

50) *Aufrecht stieg er die Leiter hinauf, trat in die graue Unendlichkeit zwischen den Sprossen, während David von oben herab auf ihn zukam* [6, с. 154].

Напівпрефікс los- у прикладі (51) вносить інхоативне значення, а у прикладі (52) – значення роз'єднання.

51) *Sie lächelte, als er losfuhr, blickte aber auf den Tachometer* [6, с. 213].

52) *Kiens Leben, unter den Fäusten seiner Frau zerfallen, durch ihre, durch seine eigene Habgier von den neuen und den alten Büchern losgelöst, bekam eine wahre Aufgabe* [7, с. 255].

Напівпрефікс vor- У прикладі (53) напівпрефікс *vor-* надає дієслову підсилюючого значення, а у прикладі (54) його значення відповідає значенню прийменника *vor*.

53) *Der Schrei galt einem abscheulichen Jungen mit ekelerregender Sonnenbrandwunde zwischen den Schultern, der an Widerspenstigkeit, Unart und Bosheit das Äußerste zum besten gab, was mir vorgekommen, und außerdem ein großer Feigling war, imstande, durch seine empörende Wehleidigkeit den ganzen Strand in Aufruhr zu bringen* [10, с. 19].

54) *Ich stellte mir vor, wie unsere Beziehung in fünf oder zehn Jahren aussehen könne* [12, с. 41].

Напівпрефікс zusammen- Основним значенням напівпрефікса *zusammen-* є значення об'єднання (приклад 55), проте, іноді він може виражати й зневажливе ставлення (приклад 56):

55) *Das wußte ich damals nicht – wenn ich es denn jetzt weiß und mir nicht nur zusammenreime* [12, с. 18].

56) «*Konstantin, um Gottes willen, was redest du da zusammen?!*» – rief der kaiserliche Leibarzt [11, с. 77].

Напівпрефікс *herum-* / *umher-*. Одним із значень напівпрефікса *herum-* / *umher-* є завершення дії (приклад 57), також даний напівпрефікс може виражати рух по колу (приклад 58):

57) *So ging die Pause herum, der Gongschlag ertönte, das in Plauderei gelöste Publikum sammelte sich* [10, с. 59].

58) *Ich triumphierte nicht, als ich den Trümmerhaufen im Jahr 1945 zum ersten Mal sah; ging nachdenklich umher, ruhiger, als man offenbar von mir erwartet hätte; hatten sie Tränen erwartet, Empörung?* [6, с. 127].

Суфіксація відіграє незначну роль у процесі збагачення дієсловами словникового складу німецької мови. Дієслівні суфікси, як правило, виражають лише два відтінки значення: повторюваність або зменшеність. Основною функцією дієслівних суфіксів, не враховуючи створення звуконаслідувальних дієслів, є утворення дієслів від іменникових чи прикметникових основ.

Суфікс *-er-n*

59) *Oskar will hier nicht von silbernen Damen am Trapez, von den Tigern des Zirkus Busch, von geschickten Seehunden plaudern* [9, с. 53].

60) *Die Nase troff, die Nickelmünzen klimperten, der Buckel schmerzte, solange hatte er sein Lebtage noch nicht gelacht, es dauerte sicher fünfzehn Minuten* [7, с. 481].

Суфікс *-el-n*

61) *Die Männer schauen leicht abgemustert drein, und nun sind es die Frauen, die es verstehen, sich ins Bildformat zu stellen, die den Grund haben, ernst dreinzublicken, die, selbst wenn sie lächeln, die Untermalung gelernter Schmerz nicht leugnen wollen* [8, с. 24].

62) *Es schmeichelte ihr, sich als charaktervollste Persönlichkeit vorzustellen* [10, с. 77].

Суфікс *-ig-en*

63) *Edith rührte Stärke an, wichste die schwarzen Reserveschuhe, reinigte weiße Krawatten ...* [6, с. 234].

64) *Sein ganzes Geschlecht, von den Söhnen bis zu einem sieben Tage alten Urenkel, Weiber so gut wie Männer, wurde ausgerottet, doch statt zum gerechten Feuertod zur einfachen Hinrichtung begnadigt* [7, с. 161].

Суфікс *-[en]z-en*

65) *... Maria duzt den Verehrer nur nach Feierabend.* [9, с. 232].

66) «*Eingestirzt!! No servus!*» *krächzte* Baron Elsenwanger und wurde blass [11, с. 3].

Суфікс *-ier-en*

67) *Am selben Tag holte meine Mutter den Arzt, der Gelbsucht diagnostizierte* [12, с. 7].

68) *Im Durchgange kontrolliert, hatten wir unsere Plätze selbst aufzusuchen* [10, с. 132].

Вербалізація. Найпростішим способом утворення дієслів є вербалізація, де без участі афіксів утворюється відіменникове (приклади 69, 70), відприкметникове дієслово (71, 72) або ж дієслівний дериват (73, 74).

Іменник як твірна основа

69) *Den Fremden, der plötzlich auf seinem Planeten gelandet war, behandelte er mit Geduld* [7, с. 571].

70) *Von den Wolken, die offensichtlich schulfrei hatten, mich losreißend, raffte ich mich auf, zog mit einem Griff die Stöcke unter meinen Hosenträgern hervor und trommelte laut und einprägsam den Takt des Liedes* [9, с. 37].

Прикметник як твірна основа

71) *Das Öl der Ölsardinen, das meine arme Mama wärmte, heiß trank, bis sie kalt wurde und unter die Erde kam* [9, с. 279].

72) *Ich trocknete mein Gesicht mit dem Taschentuch* [12, с. 6].

Дієслівна твірна основа

Тут діє імпліцитна деривація. Дериваційне відношення виражається у зміні кореневого голосного. Ця модель не є продуктивною, проте відповідні утворення в словниковому складі ще представлені і можуть розглядатися як словотвірний тип.

73) *Man hat mir ein Kissen auf meinen Stuhl gelegt* [10, с. 95].

74) *Ottokar setzte sich leise auf die Bank, um die alte, gichtbrüchige Frau nicht zu stören, die dahinter schlief, wie er glaubte* [11, с. 30].

Отже, ми розглянули структуровані речення, які мають певне комунікативне завдання і характеризуються такими ознаками як цілісність та зв'язність. У цих реченнях складні дієслова, утворені за допомогою творчих засобів, вносять максимальний внесок у сумарну інформацію, виконують функцію нових повідомлень про події, які описує автор. Дослідження складних дієслів, саме новоутворень у німецькій мові потребує подальшої розробки, у цьому й вбачаємо перспективу подальшої роботи над темою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адмони, В. Г. Пути развития грамматического строя в немецком языке / В.Г. Адмони. – М. : Высшая школа, 1963. – 175 с.
2. Бархударов А. С. Текст как единица языка и единица перевода / А. С. Бархударов // Лингвистика текста. – М., 1974. – 150 с.
3. Кубрякова Е. С. Общее языкознание: внутренняя структура слова. Словообразование / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1974. – 198 с.
4. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1984. – 174 с.
5. Новиков А. И. Семантика текста и ее формализация / А. И. Новиков. – М. : Наука, 1983. – 215 с.
6. Böll H. Billard um halb zehn / H. Böll. – München : Dt. Taschenbuch-Verl., 1994. – 306 S.
7. Canetti E. Die Blendung / E. Canetti. – Frankfurt/M. : Fischer Taschenbuch Verlag, 2001. – 512 S.
8. Goethe J. W. von. Die Leiden des jungen Werther / J. W. von Goethe. – Ditzingen : Philipp Reclam Jun Verlag, 2008. – 154 S. (PDF 103 S.)
9. Grass G. Die Blechtrommel / G. Grass. – Frankfurt/M. : Fischer Bücherei, 1964. – 493 S. (PDF 281 S.)
10. Mann Th. Mario und der Zauberer. Unordnung und frühes Leid / Th. Mann. – Frankfurt/M. : S. Fischer Verlag, 1990. – 132 S.
11. Meyrink G. Walpurgisnacht / G. Meyrink. – München : Dt. Taschenbuch-Verl., 2008. – 224 S. (PDF 103 S.)
12. Schlink B. Der Vorleser / B. Schlink. – Zürich : Diogenes Verlag AG, 1997. – 208 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Наталія Деркевич – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології та методики викладання німецької мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Наукові інтереси: словотвір німецької мови, афіксація, семантика та морфологія афіксів.

УДК 811.161.2'36

ФУНКЦІОНАЛЬНА АСИМЕТРІЯ У СФЕРІ КОНКРЕТНИХ ІМЕННИКІВ: КОНТЕКСТНІ МОДИФІКАЦІЇ ПАРАДИГМАТИЧНИХ ЧИСЛОВИХ ЗНАЧЕНЬ

Тетяна МОРОЗ (Харків, Україна)

Стаття присвячена проблемі функціональної асиметрії конкретних іменників на рівні морфологічної категорії числа. Доведено, що порушення симетрії у співвідношенні семантичного змісту та форм його вираження іменників розряду конкретних можливе внаслідок дії контекстного оточення. Під впливом контексту парадигматичні числові форми конкретних іменників можуть набувати додаткової до основного категорійного числового значення семантики.

Ключові слова: функціональна асиметрія, семантика, граматики, іменник, числова форма, числове значення.

Статья посвящена проблеме функциональной асимметрии конкретных существительных на уровне морфологической категории числа. Доказано, что нарушение симметрии в соотношении семантического содержания и форм его выражения существительных разряда конкретных возможно вследствие действия контекстного окружения. Под влиянием контекста парадигматические числовые формы конкретных существительных могут приобретать семантику, дополнительную к основному категориальному числовому значению.

Ключевые слова: функциональная асимметрия, семантика, грамматика, существительное, числовая форма, числовое значение.

The article deals with the problem of functional asymmetry of concrete nouns at the level of the morphological category of number. It is proved that the breach of symmetry between semantic content and forms of its expression of concrete nouns is possible as a result of contextual environment. Under the influence of context, paradigmatic number forms of concrete nouns can acquire semantics, additional to the main categorical number meaning. This fact causes the violation of symmetric relation between semantics and grammar. The cases of nonconformity between number forms and their semantics of singular and plural forms of concrete nouns, such as contextual modification of paradigmatic number meanings are investigated. Analysis of asymmetric phenomenon at the morphological category of number is based on the distinction between primary and secondary functions of singular and plural forms. For the category of number the primary function of a singular form is the function (meaning) of singularity and for a plural form – of plurality or indefinite quantity. The secondary function of noun forms is found in certain contextual conditions.

<i>ОЛЕКСАНДРА БУРОВСЬКА</i> . СПЕЦИФІКА РЕДУПЛІКАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ІНДОНЕЗІЙСЬКІЙ МОВІ	662
<i>ЮЛІЯ НАДТОЧІЙ</i> . СПОСОБИ ТВОРЕННЯ МОЛОДІЖНОЇ ЛЕКСИКИ	665
<i>ТЕТЯНА ПАКУЛОВА</i> . ОСОБЛИВОСТІ УНІВЕРБАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	669
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГРАМАТИКИ	672
<i>НАТАЛІЯ КОСТУСЯК</i> . ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТИПОЛОГІЯ, СТРУКТУРА, СПЕЦИФІКА ВИЯВУ	672
<i>ОЛЕКСАНДР МЕЖОВ</i> . СУБ'ЄКТНА ПАРАДИГМА РЕЧЕНЬ З МЕТАФОРИЧНИМИ ПРЕДИКАТАМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	677
<i>СВІТЛАНА КОВТЮХ</i> . ДО ПРОБЛЕМИ ВЖИВАННЯ ФЛЕКСІЇ -ЕЙ У РОДОВОМУ ВІДМІНКУ МНОЖИНИ ІМЕННИКІВ І ВІДМІНИ	683
<i>НАТАЛІЯ ДЕРКЕВИЧ</i> . РОЛЬ СКЛАДНИХ ДІЄСЛІВ У ФОРМУВАННІ ЗВ'ЯЗНОСТІ ТЕКСТУ.....	691
<i>ТЕТЯНА МОРОЗ</i> . ФУНКЦІОНАЛЬНА АСИМЕТРІЯ У СФЕРІ КОНКРЕТНИХ ІМЕННИКІВ: КОНТЕКСТНІ МОДИФІКАЦІЇ ПАРАДИГМАТИЧНИХ ЧИСЛОВИХ ЗНАЧЕНЬ	696
<i>ТЕТЯНА НЕСТЕРЕНКО</i> . КАТЕГОРІЯ РОДУ УКРАЇНСЬКОГО ІМЕННИКА: ДЕЯКІ САМОБУТНІ РИСИ Й ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	701
<i>ТЕТЯНА ОГАРЄНКО</i> . СКЛАДНІ ПРИСЛІВНО-КОРЕЛЯЦІЙНІ КОНСТРУКЦІЇ З АТРИБУТИВНИМИ НОМІНАТИВНИМИ БЛОКАМИ	705
<i>ИРИНА ПЕТРИЧЕНКО</i> . ДЕЕПРИЧАСТІЕ КАК НЕТИПИЧНЫЙ ДЕТЕРМИНАНТ К ИМЕНИ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОМУ В УЗКОСПЕЦИАЛЬНЫХ ТЕКСТАХ	708
<i>ТЕТЯНА СПІЛЬНИК</i> . ВИРАЖЕННЯ ГРАДАЦІЙНОГО ЗНАЧЕННЯ В СТРУКТУРІ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	712
<i>ТЕТЯНА ТОКАРЄВА</i> . ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ДІЄСЛІВ У РІЗНИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТИЛЯХ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)	716
<i>ОКСАНА ТУРИШЕВА</i> . INPUT ЯК ПЕРВИННИЙ КОМПОНЕНТ ОПТИМАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СИНТАКСИСІ.....	722
<i>ВІКТОРІЯ ГЕТМАН</i> . ЕКСПРЕСИВНІ ЗАСОБИ НОВИНИХ ТЕКСТІВ ВВС ТА CNN (НА МАТЕРІАЛІ ОНЛАЙН НОВИН).....	726
<i>НАТАЛІЯ ДРАЧ</i> . ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИЙ СТАТУС АБСЕНТИВНИХ ІНФІНІТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ).....	730
<i>МАРГАРИТА ОКСАНИЧ</i> . ФУНКЦІОНУВАННЯ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ З ПІДРЯДНИМИ ДОДАТКОВИМИ У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	734
<i>НАТАЛІЯ ОМЕЛЬЧЕНКО</i> . ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СЕМАНТИКИ І СИНТАКСИСУ ПРИКМЕТНИКІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	740
<i>ЛЕСЯ СОЛЮК</i> . ФУНКЦІОНУВАННЯ СИНТЕТИЧНИХ ПРЕДИКАТОРІВ У СТРУКТУРІ НІМЕЦЬКОГО РЕЧЕННЯ (З УКРАЇНСЬКИМИ ПАРАЛЕЛЯМИ)	743
<i>ОКСАНА ШУХОВА</i> . КВАНТИТАТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОРЯДКУ СЛІВ У ХУДОЖНИХ ПРОЗОВИХ ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ (НА МАТЕРІАЛІ ОДНОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ).....	749
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОНЕТИКИ, ФОНОЛОГІЇ ТА ОРФОГРАФІЇ	753
<i>ЯРОСЛАВА БЕЛЬМАЗ</i> . ПРОБЛЕМИ ПРАВОПИСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ.....	753
<i>ОЛЕНА ГАВРИШ</i> . ВПЛИВ СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ЗВУКОВИХ ОДИНИЦЬ У БЕРНСЬКОМУ РЕГІОНАЛЬНОМУ ВАРІАНТІ	758
<i>ЛАРИСА ГУЦУЛ</i> . СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА АКЦЕНТУАЦІЄЮ УКРАЇНСЬКИХ КАТОЙКОНІМІВ	762
<i>ОКСАНА ЗІНЧЕНКО</i> . ТЕМА-РЕМАТИЧНЕ ЧЛЕНУВАННЯ ВИСЛОВЛЕНЬ У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ СПОНТАННОМУ МОВЛЕННІ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК	767
<i>ГАННА ПОЛІЩУК</i> . ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІЛЬНОГО ВАРІОВАННЯ ДИФТОНГІВ У СТРУКТУРІ ВЛАСНИХ НАЗВ ВІД ФОНЕМНОЇ ДОВЖИНИ СЛОВА (НА МАТЕРІАЛІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ)	772
<i>ОКСАНА ЧОРНОУС</i> . ВІДТВОРЕННЯ ТА ОРФОГРАФУВАННЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ АНТРОПОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ВІДПОВІДНО ДО ЧИННОГО ПРАВОПИСУ	776
<i>ТЕТЯНА ХОМЕНКО</i> . СТАНОВЛЕННЯ ГРАФІЧНОЇ СИСТЕМИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	779